

Etik ve Tıbbi Etik Nedir?

Bilindiği gibi, felsefe üç ana bölüme ayrılmaktadır: Ontoloji, Epistemoloji ve Etik. Etik terimi [Yunanca](#)

ethos

yâni "töre" sözcüğünden türemiştir.

Çoğu zaman etik ile ahlakın birbirine karıştırıldığını görüyoruz. Oysa etik ve ahlak aynı şey değil. Ahlak toplumdan topluma değişebilen davranış kurallarını kapsarken, etik doğru davranışın niteliğini evrensel düzlemde ele alan felsefenin alt dallarından birisidir.

Etik, felsefenin alt dalı olmakla birlikte, doğru ve yanlış gibi ahlaki davranışı, adalet, erdem ve g
örev
gibi
ahlaki
kavramları ve
ahlak
dilini
inceler.

Etik aşağıdaki sorulara cevap arar:

"İnsan yaşamı için en doğru yol hangisidir?"

"Hangi eylemler doğru veya yanlıştır?"

"Etik değerler hangi uygulamaları kapsar?"

Uygulamada etik, iyi ve kötü, doğru ve yanlış, erdem ve akıl, adalet ve suç gibi kavramları tanımlayarak ahlaki soruları çözmek istiyor.

Etik denince felsefe alanında birçok filozof akla gelebilir. Belki de bunların en etkileyicisi Sokrates'tir. Sokrates, Sofistlerin göreceli ve öznel etik anlayışına karşı çıkmış, herkesin kabul edebileceği evrensel ölçüler olduğunu ve buradan hareketle bütün insanlığa uygulanabilecek evrensel etiğin var olduğunu öne sürmüştür. Böylelikle O, zaman ve yer farkı gözetmeksizin bir yerde doğru/yanlış olan şeyin her yerde doğru/yanlış olduğunu söyler.

Sokrates, insanların dikkatini dış dünyadan insanın bizzat kendisine yöneltmeye teşvik etmiş ilk Yunan filozoflarından biridir. Böylece diğer bilgiler ikinci sırada kalırken, insan üzerinde yoğunlaşan bilgi birinci sıraya yükseltildi.

Sokrates'e göre, başarılı insanlar, yeteneklerini, kabiliyetlerini dolayısıyla kendisini iyi tanıyan (know yourself) kişilerdir. Sonuç itibariyle başarı ve mutluluk insanın kendini tanımasından yetenek ve kabiliyetlerine uygun işlerle meşgul olmasından geçmektedir.

Sokrates'in aksine, Diyojen ve Sofistler gibi yaşamımızdaki en önemli şeyin bireysel mutluluk ve

çıkarların olduğunu savunan filozoflar da olmuştur.

Görelilik ve sübjektiflik konusunda takındıkları tavır nedeniyle Sokrates, Sofist etiğine karşı çıkmıştır .

Bilindiği gibi, Sofistlerin etik standartlarının yapısı, özellikle insan doğasına dayanmaktadır. Onlara göre, "

**d
ünyada hiçbir
evrensel
ve
objektif
standart yoktur.
"**

Diyojen de Sofistler gibi, "toplumda bulunan evrensel değerlere meydan okumuştur". O din, ahlak, yasa , örf, adet, gelenek ,görenek vb. gibi tüm kuralların yapmacık ve insan doğasına aykırı olduğunu savunmaktadır .

Diyojen'nin felsefesine sinizim ve bu felsefeyi benimseyen kişilere de sinik denmektedir. Bir "sini k" mal varlığına sahip olmadığı gibi para, makam , otorite,

İslam'da Tıbbi Etik

Necip Fazıl tarafından yazıldı.

Pazar, 13 Mart 2016 18:55 - Son Güncelleme Perşembe, 14 Nisan 2022 11:42

aile ve
ev
gibi
tüm
geleneksel değerleri
reddetmektedir.

Onlara göre, insan doğasına uygun bir yaşam için sadece basit ihtiyaçları karşılamak yeterlidir.

Kinizm göre, insan doğasında bencillik vardır. Bireyin temel amacı kendi yaşamını korumaktır. Birey toplum, devlet, din, kanun vb. gibi üst kurumları asla kabul etmez. Ancak bireyin ve toplumun çıkarları örtüştüğünde sorun kalmaz. Dikkat edilirse bu noktada sinizmden oportinizme bir geçiş yapılmaktadır.

Zamanla etik sadece genel davranış standartlarını değil aynı zamanda toplum içinde belli meslekler, kurumlar, vb. gibi konuları da kapsamaya başlamıştır.

Bu şekilde kullanıldığında "etik" kavramı, genellikle başka bir alana destek olmak için hizmet vermektedir. Örneğin, iş etiği, bilimsel etik, hukuk etiği, tıp etiği, spor etiği, askeri etik vb. gibi birçok iş ve meslek etiği vardır.

İslam'da Tıbbi Etik

Necip Fazıl tarafından yazıldı.

Pazar, 13 Mart 2016 18:55 - Son Güncelleme Perşembe, 14 Nisan 2022 11:42

Konu başlığımız nedeniyle burada tıp ile ilgili etik yaklaşımlar yani “tıbbi etik” konusu ele alınacaktır.

Peki! Tıbbi etik nedir?

Tıbbi etik, [tıbbın](#) ve sağlık alanındaki [bilimsel](#) ve pratik çalışmaların [etik](#) yönden değerlendirilmesi ve

[ahlaki](#)

ikilemlere bir çözüm bulunmasını hedefleyen disiplindir. Genel konusu

insan yaşamı

dır. Bir bilimsel disiplin olarak tıp etiği, klinik ortamlarda bir dizi uygulamayı kapsadığı gibi, tıbbın tarihsel, felsefi ve sosyolojik arka planını da kapsamaktadır.

Tarihsel olarak, tıbbi etik “Hipokrat yemini” gibi, Antik çağlarda hekimlerin görev alanlarını belirleyen kurallara kadar geriye taşınabilir. Hipokrat yemini, tarihsel olarak sağlık çalışanlarının meslek kurallarına kesinlikle bağlı kalacaklarına dair tarih boyunca ettikleri yemindir. Bu Yunan tıbbi metinlerinden biri olup bütün dünyada popüler olmuştur. Burada, yeni doktor olan biri kişi, insanlara şifa dağıttığına inanılan bir dizi Yunan tanrısına etik standartlara uygun hareket edeceğine dair söz vermesinden bahsedilmektedir.. Bugün bile bizim ülkemiz dahil birçok ülkede bu yemin, pratisyen doktorlar için geleneksel bir tören olarak varlığını sürdürmektedir.

Ortaçağ ve erken modern dönemde, “Doktor Davranışı” adlı bir kitabı olan İshak ibn Ali el-Ruhavi, "Kanun fi't-Tıp" adlı kitabıyla İbn Sina ve "Kitabu't-Tasrih" adlı kitabıyla Zekeriya er-Razi, yine Maimonides gibi Yahudi düşünürler, son olarak Thomas Aquinas gibi Roma Katolik kilisesi skolastik düşünürleri gibi tıbbi etik alanına hasredilmiş çalışmaları olan birçok bilgiden söz edilebilir. Bu bilgin ve çalışmaların İslam, Katolik ve Yahudi tıp etiğinin ortaya çıkmasına neden olduğunu da unutmamamız gerekiyor.

İslam'da Tıbbi Etik

İslam'a göre, insanlar Allah'ın arzusuna uyarak gerçek ve sonsuz mutluluğu elde edebilirler. Kaldı ki, İslam'da Allah'ın bütün arzuları aynı zamanda etik ilkeler olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, etik ve tıp arasındaki ilişki aynı zamanda İslam ve tıp arasındaki ilişki gibidir.

Kronolojik olarak bakıldığında, İslam tarihinde etik ile ilgili ilk değerlendirmeler önemli hadis kitaplarından biri olan Sünen-i Tirmizi'de geçmektedir. Bu kitapta tıbbi etik ile ilgili «hastayı yemek ve içmek için fazla zorlamayın», «haram olan alkolü ilaç olarak kullanmayın», «tedavi sırasında rukye kullanmak mekruhtur» gibi bazı bölümler vardır.

Tıbbi etik hakkında İslam dünyasında ilk eserlerin bazı çeviri çalışmaları olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Nitekim ilk olarak Hipokrat yemini "Kitabü'l-Ahd" adıyla Arapçaya çevrilmiştir. Ancak İslam dünyasında bu yemine, Yunan tanrılarının adıyla değil de Allah'ın adıyla başlanılmıştır. Nitekim geçmişte İslam ülkelerinde gerçekleşen tıp eğitiminde bu yeminden çokça yararlanılmıştır.

Kuşkusuz İslam dünyasında tıp etiğinden yer yer söz eden ilk önemli kitap Ebu Nuaym'ın Tıbb-ı Nebevî kitabıdır. Tabii ki, Tıbb-ı Nebevî konusunda Ebu Nuaym'dan önce birçok kitap yazılmıştı. Ancak bu kitaplardan hiçbirinde tıbbi etiğe bu kadar geniş yer ayrılmamıştı.

Ebu Nuaym kitabında genel olarak tıbbi etik ile ilgili aşağıdaki konulara değinmiştir:

"İslam'da haram olan hiçbir içecek, yiyecek ve madde tedavide kullanılmamalıdır."

"Tıbbi eğitim almamış kişiler doktorluk yapmamalıdır."

"Hastaya zarar vermesi halinde doktor bunu tazmin eder."

"Doktorlar ilaç yapımında kullanılan bitkiler ve diğer malzemeler hakkında bilgi sahibi olmalıdır."

"Bayan doktorun erkekleri tedavi etmesinde hiçbir sakınca yoktur."

Ahlak ve etik olarak bilinen sorunların İslam dünyasında "tevazu" başlığı altında ele alındığı görülmektedir. "Kim tevazu gösterirse Allah onu yüceltir, kim kibirlenirse Allah onun burnunu yere sürter" (Kenzu'l-Ummâl, 3/113; Heysemi, Mecmeu'z-Zevâid, 10/325) hadisi hekimler başta olmak üzere birçok meslek grubunun etik anlayışının temelini oluşturmuştur.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, birçok İslam düşünürü tıbbi etik konularına değinmiştir. Ancak ilk defa bu alandan bahseden ve tam da bu alan ile ilgili kitap yazan ünlü doktorlardan biri olan İshak b. Ali er-Ruhâvî olmuştur. Büyük olasılıkla, dördüncü yüzyılda yaşamış olan er-Ruhavi, tıbbi etik ile ilgili "Edebü't-Tabib" adında bir kitap yazmıştır.

Ruhavi, hekimlerin mesleki uygulamada uyması gereken gerçek meslek etik kurallarından bahsetmiş, bu ilkelerin varsayımsal formülasyonlarından söz etmemiştir. Yani O, tıbbi etiği son derece pratik ve pragmatik bir şekilde algılamıştır.

Ruhâvî kitabında aşağıdaki konu başlıklarını ele almaktadır:

- Hekimlerin bilmesi gereken etik ilkeleri
- Hekimlerin sahip olması gereken ahlaki özellikler
- Hekimin alanının uzmanı olduğunu gösteren belge
- Doktor-hasta ilişkisini düzenleyen kurallar

Ruhavi, aynı zamanda bazı temel koşullara vurgu yapmaktadır: "Hekim, Allah'a ve Hz Muhammed (s.a.v.) inanmalıdır. Zira hekim yeryüzünde Allah'ın rahmetinin bir aracıdır." (Ruhâvî, Edebü't-tabîb (nşr. Merîzin 'Asîrî), Riyâd 1992, 11)

İslam Dünyasında 12. yüzyılda en önemli araştırmacılardan biri de Abdurrahman b.Nasr es-Şeyzerî'dir. O'nun "Nihâyetü'r-rütbe" başlıklı bir kitabı var.

Bu kitapta, «hekimler» başlıklı ayrı bir bölüm vardır. Bu bölümde, eş-Şeyzerî tıp hekiminin bilmesi gereken kurallardan bahsetmektedir. Herhangi bir tıbbi eğitim almamış birisinin, hastayı tedavi etme ya da hastaya ilaç verme girişiminde bulunması etik olamaz.

Tıp okulunu tamamlayan ve tıbbi bir derecesi olan, ancak bu bilgileri bir uygulama imkânı bulamayan ya da hastanın tıbbi geçmişini bilmeyen bir hekim, hastanın sağlığı için en iyi kararları alması mümkün değil. Doktorlar yazdıkları reçetede hem teşhislerini hem de gerekli ilaçları vurgulaması gerekir. Hasta hekim hakkında hiçbir şey bilmezse bile ona güven duymalıdır ve eğer hastaya bir şey olursa o zaman hasta yakını reçete ile kendi haklarını arayabilir. Şayet doktorun bir ihmali olduğu belirlenirse doktor hasta yakınlarına tazminat öder. (Şeyzerî, Abdurrahman b. Nasr, Nihâyetü'r-Rütbe fî Talebi'l-Hisbe, (çev. Abdullah Tunca), İslam Devletinde Hisbe Teşkilâtı, İstanbul 1993, s. 147)

Meşhur Tıbb-ı Nebevi kitabının yazarı İbn Kayyım el-Cevziyye (ö. 751/1350) "Kim tıbbi bilmediği halde hekimlik yaparsa hastaya verdiği zararı tazmin eder" (Ebu Dâvud, Sünen, "Diyât", 25; Nesâ'î, Sünen, "Kasâme", 40; İbn Mâce, Sünen, "Tıbb", 16.) hadisini hem dil hem fıkıh hem de meslek etiği açısından açıklamıştır. Ona göre uzman (hâzık) bir hekimde yirmi nitelik bulunmalıdır. Onun üzerinde durduğu nitelikler daha ziyade meslekî uygulamalarla ilgilidir.

Bütün hekimler şu temel ilkelere mutlaka uymalıdır:

- Hastanın mevcut sıhhat durumunun korunması.
- Hastaya zarar verilmemesi.
- Hastanın sıhhatin kaybedilmesi halinde yeniden kazanılmasına çalışılması.

- Hastalığın mümkünse tamamen ortadan kaldırılması.
- Hastalığı tamamen ortadan kaldırmanın mümkün olmadığı durumlarda hastalığın azaltılması.
- Daha büyük zarardan kurtulmak için en az zarar veren tedavinin tercih edilmesi.

İbn Kayyim'e göre hekimlerin taşıması gereken özellikler şunlardır:

- Hastalığı doğru teşhis etmeli.
- Hastalığın sebebini araştırmalı.
- Hastanın hastalığa direncini bilmeli. Hastalığı ilaçsız yenebilecek hastalara ilaç vermemeli.
- Hastanın vücut yapısını (mizâc) bilmeli.
- Vücutta hastalık neticesinde ortaya çıkan yeni vücut yapısını (mizâc) bilmeli.
- Hastanın yaşını bilmeli.
- Hastanın alışkanlıklarını bilmeli.
- Mevsim özelliklerini bilmeli.

- Hastanın memleketinin mevsim özelliklerini bilmeli.
- Hastalık zamanında havanın durumunu bilmeli.
- Hastalığa uygun ilaçları araştırmalı.
- İlaçların kuvvetini ve hastanın durumuna uygun dozajı araştırmalı.
- Tedavinin hasta üzerindeki yan etkilerine dikkat etmeli.
- En kolay tedavi şeklini tercih etmeli.
- Tedavisi mümkün olmayan hastalıklarda hastayı oyalamamalı.
- İlacın terkipini kontrol etmeli.
- Kalp ve ruh hastalıklarını bilmeli.
- Hastaya şefkatli davranmalı.
- Tedavide manevî (İlâhî) ilaçlardan ve moral verici tedavi yöntemlerinden yararlanmalı. (İbn Kayyım, et-Tıbbu'n-Nebevî, (thk: eş-Şeyh Salah Muhammed), Dâru İbn Heysem Yay., Kahire, s. 92-218)

İbni Kayyim'in Tıbb-ı Nebevi kitabı dikkatle incelendiğinde, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in etik anlayışının bir dizi farklı bileşenden oluştuğu söylenebilir. Bunları şu şekilde formüle edebiliriz:

- Dürüstlük
- Yararlılık (modern tıp etiğinin temel ilkesidir)
- Şeffaflık
- Kurallara Bağlılık
- Zarar vermeme («öncelikle, hastaya hiçbir zarar verme!» deyiimi ile somutlaşmıştır)
- Yeterlilik
- Saygılı davranma (modern tıp etiğinin temel kodu, hastanın insan haklarına saygı gerektirir.)

Resulullah (s.a.v.) tarafından ifade edilen bu etik yaklaşımların, bugün bile değişmemiş olması ilginçtir. Nitekim İbni Kayyim Resulullah (s.a.v.)'in tıbbi etiğinden bahsederken aşağıdaki tespitleri yapmaktadır:

- Bilgisiz ve deneyimsiz kişi doktor olmamalıdır.
- Doktorlar ilaç karışımını ve etken maddeleri bilmelidir.

· Müslüman hekimler, eşi ya da mahrem olmayan bir akrabası dışında kadın hastaları muayene etmesi ve dokunması yanlıştır.

· Ancak eğer kadın doktor yoksa o zaman erkek doktorun kadın hastayı muayene etmesinde hiçbir sakınca bulunmamaktadır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, hadislerden öğrendiğimiz kadarıyla, Hz. Peygamber (s.a.v.) doktorlar tarafından tedavi edilmiş, tedavi ve ilaçları aynı şekilde Müslümanlara tavsiye etmiştir.

Günümüzde, hükümet ve sağlık kurumları, sağlık kurumları ve sağlık personeli, doktorlar ve hastalar arasındaki çatışmalar gün geçtikçe daha ciddi ve karmaşık hale gelmektedir. Halbuki Tıbb-ı Nebevi, "tıp eğitimi almamış sıradan insanlara kendilerini hastalıklardan korumak için kolay adımlar öğretmektedir."

İşte tıbb-ı nebevinin temel hedefi doktorların hastalara müşfik davranmasını sağlamaktır. Zira doğası gereği hekim ve hastalar arasındaki ilişki bir eşitsiz karşılaşmadır. Doktorlar bilgi ve deneyime sahipken, hastalar bilgisiz ve tedavi olmaya muhtaçtırlar. Bu nedenle sağlık sorunları nedeniyle hasta doktora bağımlıdır. Bu nedenle doktorun hasta haklarına riayet etmesi ve onlara sevgi ve şefkat göstermesi gerekmektedir.

Burada, bu köşe yazısı ile İslam'da tıbbi etiğin belirli "anahtar kavramlarını/key concepts" vurgulamak ve onların uygulamalarını araştırmak amaçlanmıştır. Burada elde ettiğimiz sonuçların İslam'da tıbbi etiğin daha iyi anlaşılmasına ve Müslüman hastaların inanç ve duyarlılıklarına daha fazla saygı gösterilmesine neden olmasını umuyorum.

Not: Bu yazı makale, köşe yazısı vs. gibi akademik bir yazı değildir. Sadece ders notu olarak kullanılmaktadır..